

SAPAEV MAXSUDBEK KARIMOVICH
Urganch davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi
maxsudbek.sapayev@mail.ru

HUDUDLAR IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY JIHATLARI

Respublikamiz hududlarini barqaror rivojlantirish muhim masalalardan biridir. Shu bois, hududlar iqtisodiyotini rivojlantirishda sanoat tarmoqlarini ustuvor darajada rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. Hududlar iqtisodiyotini rivojlantirish borasida olib borilayotgan iqtisodiy islohotlar tarmoq va sohalarni barqaror rivojlantirishga qaratilgan. Shuningdek, sanoat tarmoqlarini barqaror rivojlantirish borasidagi islohotlar oxirgi besh yilda sohaga tegishli bir qancha me'yoriy-huquqiy hujjatlar qabul qilindi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 03.10.2019 yildagi PQ-4471-sonli qarorida "Mamlakatimizda uzoq vaqt davomida yig'ilib qolgan ijtimoiy-iqtisodiy sohadagi jiddiy tizimli muammolarni hal etish, aholining munosib hayot kechirishini ta'minlash va tadbirkorlik faoliyatini rag'batlantirish uchun shart-sharoitlar yaratish bo'yicha izchil ishlar olib borilmoqda. Shu bilan birga, iqtisodiyotning muayyan tarmoqlari va ijtimoiy soha yo'nalishlarini rivojlantirish uchun mas'ul vazirlik va idoralar faoliyatida ishonib topshirilgan tarmoq yoki sohani uzoq muddatli rivojlantirish to'g'risida tasavvur mavjud emas, iqtisodiyot va ijtimoiy sohadagi muammolarni hal qilish choralarini ishlab chiqishda tashabbuskorlik ko'zga tashlanmayapti" deb ta'kidlab o'tildi.

Mamlakatimiz taraqqiyoti borasida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoev tomonidan ilgari surilayotgan strategik rejalar respublikamizda sanoat tarmoqlarining barqaror va mutanosib ravishda o'sishini ta'minlashga qaratilgan iqtisodiy islohotlar negizida raqobatdosh, eksportbop hamda import o'rnini bosuvchi, yuqori qo'shimcha qiymatga ega mahsulotlar ishlab chiqarilishiga, sanoat tarmoqlarining ishlab chiqarish quvvatlarini modernizatsiyalash, texnologik yangilash va yirik sanoat korxonalarini yaratish kabi masalalarga asosiy urg'u berilmoqda.

Tahlillarga e'tibor qaratadigan bo'lsak, joriy yilda sanoatni rivojlantirish uchun yo'naltirilayotgan investitsiyalar hajmi 113,2 trillion so'mga yetdi. Makroiqtisodiy va hududiy tadqiqotlar instituti tahliliga ko'ra, joriy yilning 9 oyida sanoat ishlab chiqarish hajmi 5,7 foizga o'sgan. Bu esa iqtisodiyotga kiritilayotgan jami investitsiyalarning salkam yarmi – 49,9 foiz demakdir⁴.

O'tgan yilning shu davridagiga nisbatan 6,2 foiz punktga yuqoridir. Jumladan, tog'kon sektoriga kiritilgan investitsiyalar ulushi 9,9 foizga, ishlab chiqarish sanoatiga kiritilgan investitsiyalar ulushi 28,9 foizga, energiya ta'minoti sohasiga kiritilgan investitsiyalar ulushi 7,9 foizga oshganini ko'rishimiz mumkin.

Shu o'rinda, tarmoqlarni tartibga solish va manzilli qo'llab-quvvatlashning bevosita va bilvosita dastaklaridan foydalanish natijalari ko'rsatkichlariga to'xtalsak. Bunda tog'kon sanoatida ishlab chiqarish hajmini barqarorlashtirish 100,4 foizni tashkil etdi. Energiya ta'minotida o'sish sur'atini saqlab qolish 108,9 foiz, qayta ishlash sanoatida mahsulot ishlab chiqarish sur'atini oshirish esa 106,4 foizdir.

Shuningdek, sanoat faoliyatidagi eng serdaromad 5 ta soha aniqlandi. Bu avtotransport vositalari, treylerlar va yarim tirkamalarni ishlab chiqarish, ichimliklarni ishlab chiqarish, metall rudasini qazib olish, qurilish materiallarini ishlab chiqarish va kiyim-kechak ishlab chiqarish tarmoqlari hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Hududlarning sanoat salohiyatini oshirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi Farmoni qabul qilindi. Farmon mahalliy sanoat tarmoqlarini jadal rivojlantirishga ko'maklashuvchi yaxlit tizimning yaratilishi, shuningdek hududlarning sanoat salohiyatini oshirishga qaratilganligi bilan ahamiyatlidir.

Sanoat sohasini rivojlantirishga oid ko'plab normativ huquqiy hujjatlar qabul qilindi hamda amalga oshirilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining «Zargarlik sanoatini yanada rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish chora-tadbirlari to'g'risida»gi qarori bilan zargarlik sohasidagi ishlab chiqaruvchilar uchun kumush mahsulotini sotib olish borasida to'lovlarning muddatini uzaytirish kabi imkoniyatlar yaratilgan.

Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023 yilda 12-oktyabrdagi “Sanoat va uning bazaviy tarmoqlarini jadal rivojlantirish bo'yicha qo'shimcha chora-

⁴<https://aniq.uz/yangiliklar/sanoatni-rivojlantirish-uchun-yunaltirilayotgan-investitsiyalar-hajmi-113-2-trillion-sumga-etdi>

tadbirlar to‘g‘risida” PF-169-sonli Farmonining qabul qilinishi sanoat tarmoqlarini ustuvor darajada rivojlantirishga to‘rtki bo‘ldi. Ushbu farmonda keltirilgan asosiy vazifalar sifatida aytish joizki, bugungi kunda mamlakatda yuqori texnologiyalarga asoslangan sanoat yo‘nalishlarini jadal rivojlantirish, sanoat tarmoqlariga xususiy investitsiyalarni keng jalb etish orqali raqobatbardosh tayyor mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish, hududlarda yangi ishlab chiqarish quvvatlarini tashkil etish hisobidan aholi daromadlarini oshirish hamda yirik tarmoqlarga ilg‘or xalqaro standartlarga asoslangan boshqaruv tizimini joriy etish maqsadida, davlat sanoat siyosatini amalga oshirish hamda sanoatning bazaviy tarmoqlarini rivojlantirish bo‘yicha bir qator vazifa va funksiyalar Iqtisodiyot va moliya vazirligiga zimmasiga yuklanadi.

Tahlillarga e‘tibor qaratadigan bo‘lsak, 2023-yil yakunlari bo‘yicha respublika korxonalari tomonidan 655,8 trln. so‘mlik sanoat mahsulotlari ishlab chiqarilgan bo‘lib, 2022-yilning yanvar-dekabr oylariga nisbatan sanoat ishlab chiqarishining fizik hajmi indeksi 106,0 % ni tashkil etdi.

Hududlarda aholi jon boshiga sanoat mahsulotlari ishlab chiqarishning taqsimlanishi, yirik sanoat korxonalari joylashganligi hisobiga Navoiy viloyatida (95 361,7 ming so‘m), Toshkent shahrida (41 228,9 ming so‘m) hamda Toshkent viloyatida (34 990,5 ming so‘m) o‘rtacha respublika darajasi ko‘rsatkichidan (18 011,0 ming so‘m) sezilarli darajada yuqoriligini ko‘rsatmoqda.

Hududlarda sanoat ishlab chiqarishi tarkibida eng katta ulush ishlab chiqaradigan sanoat hissasiga to‘g‘ri kelib, 553,3 trln. so‘mni, jami sanoat ishlab chiqarishidagi ulushi 84,4 % ni tashkil etdi. 2023-yilning yanvar-dekabr oylarida respublikada jami sanoat ishlab chiqarishidagi yuqori ulush Toshkent shahri (18,9 %), Toshkent viloyati (16,1 %), Navoiy viloyati 15,5 %), Andijon viloyati (11,2 %) hamda Farg‘ona viloyati (5,6 %) hissasiga tog‘ri keldi. Shuningdek, o‘tgan yilning tegishli davriga nisbatan yuqori FHI, Jizzax viloyatida (107,4 %), Andijon viloyatida (107,3 %) hamda Namangan (107,2 %) viloyatlarida kuzatildi.

Hududlarda 2023-yil yakunlari bo'yicha ishlab chiqaradigan sanoat korxonalari tomonidan ishlab chiqarilgan mahsulotlar hajmi 553,3 trln.so'mni yoki jami sanoat mahsulotlari hajmidagi ulushi 84,4 % ni tashkil etdi.

Jami ishlab chiqaradigan sanoat tarkibida mashina va asbob-uskunalar ishlab chiqarish, ta'mirlash va o'rnatish, avtotransport vositalari, treylerlar, yarim tirkamalar va boshqa tayyor buyumlarni ishlab chiqarish sohasining ulushi – 22,4 % (2022-yilning yanvar-dekabr oylariga nisbatan fizik hajm indeksi 107,4 %), metallurgiya sanoatining ulushi – 22,8 % (2022-yilning yanvar-dekabr oylariga nisbatan fizik hajm indeksi 106,4 %), to'qimachilik, kiyim, teri mahsulotlarini ishlab chiqarishning ulushi – 17,4 % (2022-yilning yanvar-dekabr oylariga nisbatan fizik hajm indeksi 107,2 %) ga to'g'ri keldi.

Ishlab chiqaradigan sanoat tarkibida oziq-ovqat, ichimliklar va tamaki mahsulotlarini ishlab chiqarishning ulushi – 15,6 % (2022- yilning yanvar-dekabr oylariga nisbatan fizik hajm indeksi 105,9 %), kimyo mahsulotlari, rezina va plastmassa buyumlarini ishlab chiqarishning ulushi – 8,2 % (2022- yilning yanvar-dekabr oylariga nisbatan fizik hajm indeksi 99,8 %) ni tashkil etdi.

Hududlarda 2023-yil yakunlari bo'yicha respublikada 1 333,1 ming tonna avtomobil benzini (2022-yilning yanvar-dekabr oylariga nisbatan 6,0 % ga ko'paygan), 553,5 ming tonna kalava ip (5,5 % kamaygan), 263,0 mln. litr pivo mahsulotlari (21,0 % ga ko'paygan) hamda 1 128,0 ming tonna yumshoq bug'doy va spelta uni (35,1 % ga kamaygan) ishlab chiqarilgan.

Hududlarda 2023-yil yakunlari bo'yicha ichimlik mahsulotlari ishlab chiqarishning ishlab chiqaradigan sanoat tarkibidagi ulushi 3,2 % bo'lib, o'tgan yilning tegishli davriga nisbatan fizik hajm indeksi 106,3 % ni tashkil etdi va ishlab chiqarish hajmi 17 968,3 mlrd. so'mga to'g'ri keldi.

Xulosa qilib aytganda hududlarda sanoat tarmoqlarini barqaror rivojlantirishda quyidagilarni amalga oshirish maqsadga muvofiq: hududlarda sanoat korxonalarini diversifikatsiyalash va qo'shimcha tarmoqlar faoliyatini yo'lga quyish; hududlarda sanoat korxonalarini rivojlantirishga xorijiy investorlarni jalb qilish va ularga imtiyozlar berish va sanoat tarmoqlarini rivojlantirish borasida yaratilayotgan ushbu imkoniyatlar sanoat

Google
Scholar

tarmoqlarining barqaror iqtisodiy o'sish sur'atlarini ta'minlashdagi islohotlar istiqbolda o'zining amaliy natijalarini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi "2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'isida"gi PΦ-60-sonli Farmoni. www.lex.uz.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti birinchi Toshkent xalqaro investitsiya forumining ochilish marosimidagi nutqi. 2021 yil 24 mart. <https://president.uz/uz/lists/view/5077>
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. 2020 yil 29 dekabr. Toshkent.
4. <https://aniq.uz/yangiliklar/sanoatni-rivojlantirish-uchun-yunaltirilayotgan-investisiyalar-hajmi-113-2-trillion-sumga-etdi>
5. <https://www.statista.com/statistics>
6. <https://lex.uz/ru/docs/6633676>